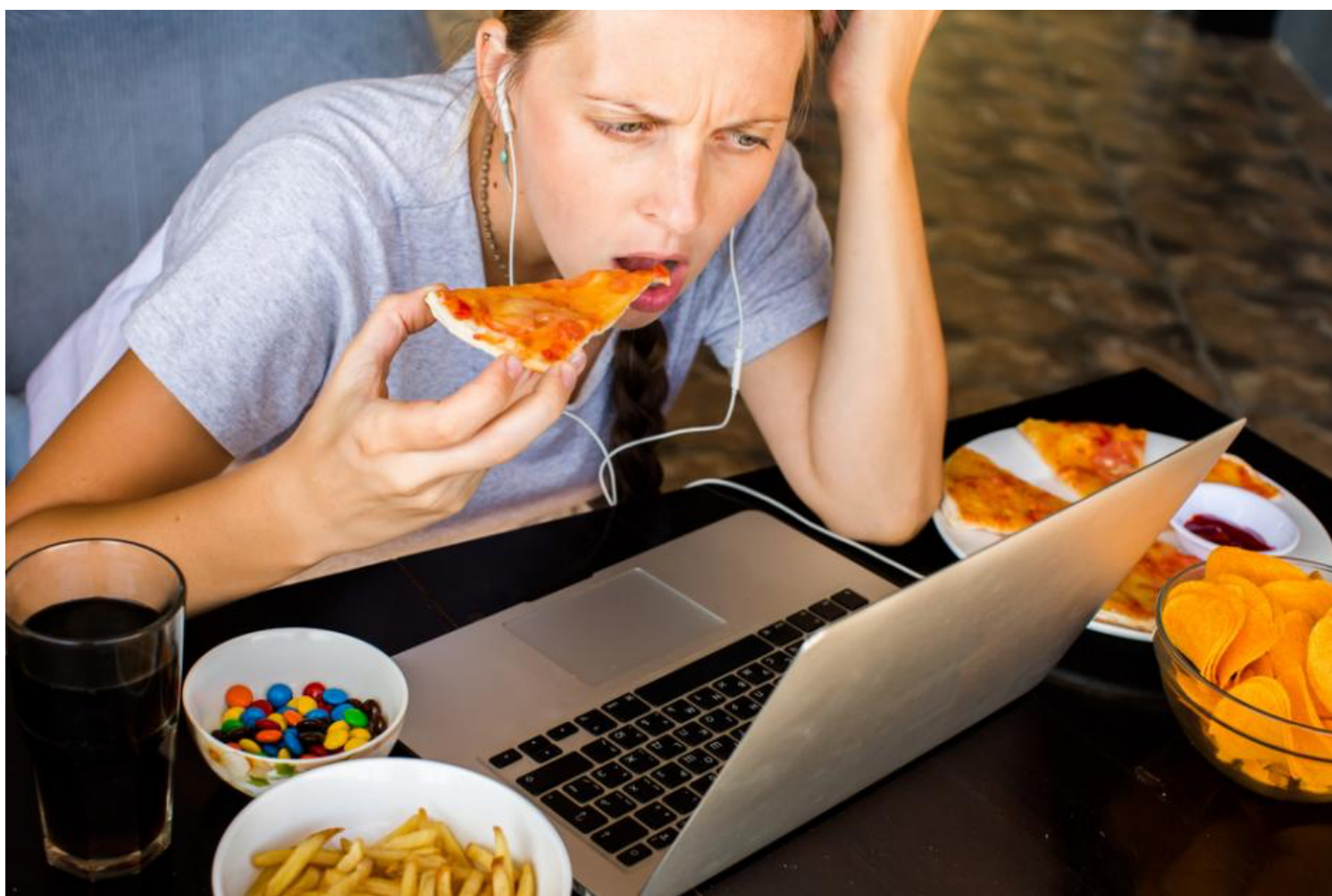

Filosof: Vi er ikke ansvarlige for vores egen sundhed

Man er aldrig selv skyld i det, hvis man får kræft eller diabetes, for ingen er ultimativt ansvarlige for egen sundhed, siger en dansk filosof. Vi har ikke en fri vilje til fuldstændigt selv at bestemme, om at vores liv skal være sundt.

I takt med at internettet er ekspanderet i anvendelse, er der opstået en helt ny psykologisk behandlingstradition, der på engelsk kaldes 'e-mental health'. (Foto: Shutterstock)

Anne Ringgaard
Journalist

13 juni 2013

ETIK & FILOSOFI

MAD & ERNÆRING

POLITIK

SUNDHED

SYGDOMME

Storrygere, som hoster slim op, mens de pulser videre på deres smøger eller svært overvægtige, der dagligt mæsker sig i junkfood, er vel selv skyld i det, hvis de får lungekræft eller diabetes. De ved jo godt, at cigaretter og friturestegte pommefrites er usunde.

Men nej. Hverken rygere, overspisere, alkoholikere, øko-freaks, motionister eller nogen anden er ultimativt ansvarlige for deres egen sundhed, konkluderer en ny filosofisk afhandling.

»Man kan ikke være ansvarlig for noget som helst, når man ikke har en fri vilje, og det er der ingen grund til at tro, at vi har. Der er altid en årsag til, at vi handler, som vi gør,« siger filosof Martin Marchman Andersen, som netop har forsvaret sin ph.d. om personligt ansvar og ulighed i sundhed på Københavns Universitets Institut for Medier, Erkendelse og Formidling.

Ansvar og ulighed

I Danmark hænger vores helbredstilstand sammen med vores sociale vilkår, så dem med de ringeste kår også har også de dårligste helbred. Graden af ulighed i sundhed afspejler graden af social ulighed, og undersøgelser viser klare statistiske sammenhænge mellem længden af vores uddannelse og antallet af vores leveår: Jo længere en uddannelse, jo sundere et liv.

»Derfor er der en masse snak om ulighed i sundhed, og emnet bliver ofte diskuteret politisk. Diskussionen har stor indflydelse på, hvordan vores sundhedsgoder bliver fordelt, så det er vigtigt at få præcise teoretiske svar,« siger Martin Marchman Andersen, som i sin ph.d'en gør op med en udbredt holdning om, at mennesket har et frit valg til at leve, som det vil, og at en vis ulighed i sundhed derfor er retfærdig.

»Ansvarsbegrebet bliver brugt bagudrettet på en måde, så det skulle kunne retfærdiggøre ulighed i sundhed. En holdning, der ofte høres, er f.eks., at en fed, der hele livet har overspist junkfood, selv er skyld i, at han får diabetes.«

Men når man giver udtryk for, at ulighed i folkesundhed er rimelig, fordi individet har et personligt ansvar, er det simpelthen forkert, argumenterer Martin Marchman Andersen.

(Læs lidt mere om baggrunden for Martin Marchman Andersens afhandling i sidehistorien under artiklen. Læs også artiklen: [Din sundhed er dit eget ansvar](#))

Determineret til usund livsstil

Man kan ikke retfærdiggøre, at der er ulighed i sundhed ved at henvise til det personlige ansvar. For selv om nogle kan kvitte smøgerne, smide de overflødige kilo og lægge livsstilen om, er det enkelte individ aldrig ultimativt ansvarlig for, om han/hun formår at gøre det.

Mennesket kan ikke være ansvarligt for eget helbred eller noget som helst andet, for ingen af os er endegyldigt herre over de valg, vi træffer i livet. Der er altid en bagvedliggende årsag til, at vi handler og lever, som vi gør, og den årsag har vi som individer ikke fuldstændig kontrol over, argumenterer Martin Marchmann Andersen:

»Du kan selvfølgelig godt lave din livsstil om og leve sundt, men du kan aldrig være ansvarlig, hvis du ikke magter det. Vores liv og valg er altid determineret af de muligheder, vi har, af vores opvækst, miljø, genetik, sociale forhold, samfundsstrukturer og andre forhold, som vi ikke selv har indflydelse på. Der er en uendelig lang liste af alt muligt, som kan være medkausal bestemmende for, at et givent menneske handler på en bestemt måde.«

Den fri vilje skudt ned

Vi kan kun være ansvarlige for vores sundhed, hvis vi har mulighed for at handle anderledes, end vi gør, f.eks. spise sundere, stoppe med at ryge eller dyrke mere motion. Men den mulighed har vi ikke altid ifølge Martin Marchman Andersen, for vi har ikke en fri vilje.

»Fri vilje er ikke et spørgsmål om, hvorvidt vi er frie til at gøre, som vi gerne vil, men hvorvidt vi ultimativt er frie til selv at bestemme, hvad vi gerne vil,« siger han.

(Læs også artiklen: [Eksisterer den frie vilje?](#))

Videnskab handler om at finde årsager

Hvis vi som individer har en fri vilje, skulle vi uden videre kunne starte nye kæder af årsager og virkninger, såkaldte kausal-kæder, som

Fakta

Fakta

Mange danskere mener, at man selv bør betale for at få en fedmeoperation, hvis man selv er skyld i sin overvægt, viste en videnskabelig undersøgelse fra Københavns Universitets Biovidenskabelige Fakultet i 2011. I undersøgelsen svarede 46,5 procent af de adspurgte danskere, at overvægtige selv skal betale for fedmeoperationer. Andre 46 procent svarede, at fedmeoperationer skal betales enten af staten eller af de overvægtige selv. Hele 74,5 procent af de adspurgte sagde, at de ville ændre deres holdning til det ovenstående, hvis der er beviser på, at patienterne ikke selv er ansvarlige for deres overvægt.

<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10>

hverken er forårsaget af noget andet (pre-determinerede) eller vilkårlige.

»Det er meget svært at se, hvordan det skulle kunne lade sig gøre. For hvis et individ foretager sig noget, som ikke er pre-determineret, så følger det, at denne begivenhed ikke har nogen årsag. Men det er uforeneligt med meget store dele af vores videnskabelige verdensbillede, hvor vi forklarer begivenheder, inklusiv menneskelige handlinger, ved at finde deres årsager,« siger Martin Marchman Andersen.

Ulighed er uretfærdig

Når folk spiser forkert, ryger for meget eller motionerer for lidt, er der højst sandsynligt altid en ultimativ og ukontrollerbar grund til, at de gør det, konkluderer filosofen. Ikke engang dem, som selv siger, at de nyder at leve livet usundt, gør det på baggrund af et fuldstændig frit valg.

Derfor kan man ikke bruge det personlige ansvar som en forklaring på, at storrygere, overvægtige eller andre med en usund livsstil skal betale mere end andre for at få lægebehandling, eller at de skal bagerst i køen til en operation.

»Individer er aldrig ansvarlige for noget som helst på en sådan måde, at det kan retfærdiggøres, at de er dårligere stillede end andre,« siger Martin Marchman Andersen.

Alligevel kan der være fordele ved ulighed

Selv om vi ikke er endegyldigt ansvarlige for, hvordan vi lever vores liv, kan der være gode grunde til at lade som om, at vi har et personligt ansvar. F.eks. kan politikere prøve at få befolkningen til at ændre adfærd og leve sundere ved at appellere til deres ansvarsfølelse.

»Der er forskel på, om folk er ansvarlige og at holde folk ansvarlige. Hvis det kan bidrage til et bedre outcome, når alt er taget i betragtning, at holde folk ansvarlige, selv om de ikke er det, er det en god grund til at gøre det. F.eks. kan man forsøge at få folk til at spise sundere ved at sætte afgifter på sukker for derved at forebygge diabetes,« siger Martin Marchman Andersen.

I løbet af sine ph.d.-studier har Martin Marchman Andersen blandt andet deltaget i Program in Ethics and Health, Harvard University og opholdt sig på Centre de Recherche en Éthique, L'université de Montréal. Han har publiceret artikler i flere internationale videnskabelige tidsskrifter, der beskæftiger sig med folkesundhed og etik.

Et opgør med toneangivende teori

I sin afhandling slagter Martin Marchman Andersen teorier om, at individer kan være ansvarlige for egen helbredstilstand, og at ulighed i sundhed derfor i visse tilfælde kan være retfærdig. Særligt gør han op med den britiske epidemiolog Magareth Whiteheads definition af, hvornår ulighed i sundhed er retfærdig eller uretfærdig.

I sin artikel "The concept and principles of equality and health" fra 1992 opstiller Magareth Whitehead en række forskellige præmisser for, hvornår ulighed i sundhed enten er rimelig eller urimelig. Hendes og andre lignende teorier indebærer, at individer i visse tilfælde selv kan være ansvarlige for valg, der påvirker deres helbred. Magareth Whiteheads artikel bliver brugt som vejledning af WHO og er i følge Google Scholar blevet citeret over 1.100 gange.

I dag - 20 år efter Magareth Whiteheads teorier blev taget for gode varer - stiger uligheden i befolkningens sundhed støt samtidig med, at der er politisk fokus på at gøre danskernes liv længere og bedre. Derfor er det relevant at tage hypoteser som hendes op til revision, mener Martin Marchman Andersen.

Kun visse former for socialt forårsaget ulighed i sundhed er uretfærdig, konkluderer Magareth Whitehead blandt andet i sin berømte artikel, men én efter én piller Martin Marchman Andersen hendes præmisser fra hinanden og opstiller nye argumenter for, at ulighed i sundhed aldrig nogensinde kan retfærdiggøres ved at henvise til individets personlige ansvar.

Fakta

Fakta

Modsvaret til held-egalitarisme er en ulige fordeling af sundhedsgoder og sygdomsbehandling kan ikke retfærdiggøres ved at henvise til det personlige ansvar, argumenterer Martin Marchman Andersen, og er dermed i opposition til den gren af politisk filosofi, der kaldes held-egalitarismen. Held-egalitarisme er en teori om, at en ulige fordeling af samfundets goder kan være retfærdig, hvis den bygger på borgernes helt frie og ansvarlige valg, dvs. velfærdslighed under ansvar. Hvis fordelingen af samfundsgoder derimod er baseret på ukontrollerbare omstændigheder og vilkår, som individet ikke har indflydelse på, er den uretfærdig.

I kvanteverdenen er der virkning uden årsag

I den mikroskopiske kvanteverden skulle der findes tegn på, at der eksisterer vilkårlige begivenheder, nemlig uforudsigelige kvantespring, hvor et elektron pludselig og tilsyneladende uden grund, skifter bane.

Nogle mener, at kvantespringene beviser, at helt vilkårlige handlinger og begivenheder er mulige, men selv hvis det er sandt, betyder det ikke, at mennesket har en fri vilje og dermed et personligt ansvar, siger Martin Marchman Andersen:

»Selv hvis der i vores liv skulle være metafysiske vilkårligheder som i kvantefysikken, hvor man kan observere kvantespring, som man mener er vilkårlige, fordi man ikke kan forudsige dem, kan man ikke deraf drage den slutning, at mennesket er ansvarligt for sine handlinger.«

»For hvis vi virkelig er i stand til at handle vilkårligt, har vi jo ikke taget et bevidst valg om at gøre det. Så selv om der skulle være tilfældige handlinger, som ikke er resultater af bagvedliggende kausalkæder, betyder det næppe, at vi er ansvarlige for dem,« siger Martin Marchmann Andersen.

Kilder

- Martin Marchman Andersens profil
- M. Marchman Andersen, 2013: Social inequality in health, responsibility and egalitarian justice, Journal of Public Health. Doi: 10.1093/pubmed/fdt012
- Ugeskrift for Læger, 2005; Sociale forskellige i københavnernes forventede levetid med godt helbred.”
- Thomas B. Lund m.fl., 2012: Attitudes to Publicly Funded Obesity Treatment and Prevention, Obesity - A Research Journal. DOI: 10.1038/oby.2011.84
- Magareth Whitehead 1992; The Concepts and Principles of Equity and Health, International Journal of Health Services. Doi: 10.2190/986L-LHQ6-2VTE-YRRN

Tilmeld dig Videnskab.dk's nye, gratis nyhedsbrev om krop & sundhed

... Eller følg os på Facebook, Twitter eller Instagram.

Se den nyeste video fra Tjek

Tjek er en YouTube-kanal om videnskab, klima og sundhed henvendt til unge.

Indholdet på kanalen bliver produceret af Videnskab.dk's Center for Faglig Formidling med samme journalistiske arbejdsgange, som bliver anvendt på Videnskab.dk.

Hvordan behandler man en solskoldning? | SK...

Godt til undervisning

Videnskab.dk's manifest

5 spørgsmål, du bør stille dig selv,
når du læser om forskning

Klik for at læse eller downloade manifestet

Videnskab.dk Podcast

Lyt til vores **seneste podcast** herunder eller via en podcast-app på din smartphone.

vidensselskabet

Arkeologi: Hvordan kan ørkenbyen Palmyra løse den gamle
Vidensselskabet

SUBSCRIBE

Brainstorm er tilbage - find den i din podcast-app

Videnskab.dk • [Follow](#)

Share

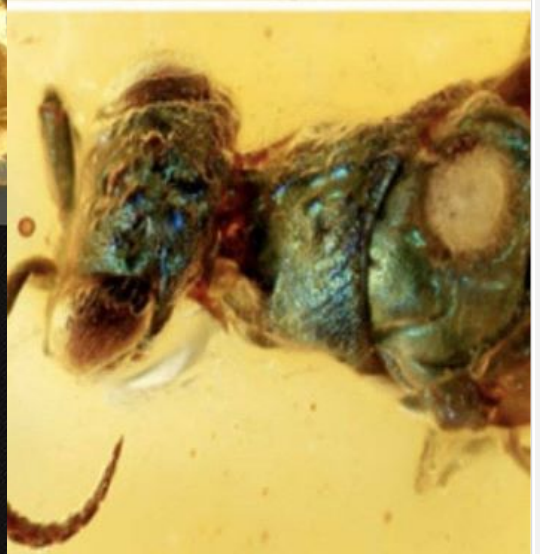
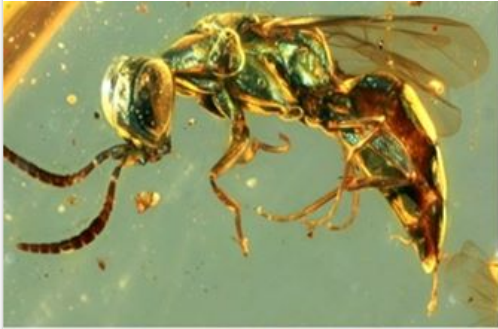
Ugens videnskabsbillede

Se flere forskningsfotos på [Instagram](#), og [her kan du læse mere om de farvestrålende ravfossiler med insekter](#) fra Kridttiden, indlejret i gyldent harpiks, der størknede for 99 millioner år siden.

videnskabdk
12.9 tusind følgere

Vis profil

**Wauw! Insekter fra
dinosaurernes tid havde de
mest fantastiske farver**

Videnskab.dk

Se kommentarer